

УДК 283/289:211.1:111.1

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v057.2025.36>**Д. К. Хачатуров**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-9704-7318>

аспірант кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ПОВНОМАШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ЦІННОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Постановка проблеми. Сьогодні Україна постала перед проблемою подолання сучасних викликів, зокрема протидії повномасштабній російській агресії. В цих умовах значно активізувалося громадянське суспільство, яке в значній мірі вплинуло на захист та збереження територіальної цілісності країни шляхом надання активної допомоги Збройним силам України. Тому досить актуальним є дослідження цінностей громадянського суспільства, які формуються в умовах посилення сучасних загроз.

На сучасному етапі розвитку України, в умовах зростання зовнішніх викликів, передусім унаслідок збройно-політичного протистояння з Російською Федерацією, особливої ваги набуває завдання сприяння становленню та розвитку громадянського суспільства. Його соціальне ядро формують активні громадяни та різноманітні асоціативні й інституційні форми їхньої самоорганізації. Українською владою розвиток громадянського суспільства визначається як одна з ключових передумов утвердження України як демократичної, правової та соціальної держави, а також як важливий чинник її цивілізаційного поступу.

Для вітчизняної суспільно-політичної науки це актуалізує потребу в комплексному осмисленні як класичних теоретичних концепцій, так і сучасних наукових підходів до розуміння сутності громадянського суспільства. Йдеться про аналіз цього феномена як результату певного етапу історичного розвитку, як специфічного типу суспільної організації, тісно пов'язаного з конкретними моделями демократії. Водночас особливої уваги потребує розгляд процесів становлення та розвитку громадянського суспільства крізь призму їх цивілізаційного характеру. Саме ідея громадянського суспільства як сукупності вільних особистостей, їхніх об'єднань та громадських ініціатив є практичним втіленням демократичного ідеалу та соціальної свободи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням громадянського суспільства присвячені роботи В. Бурдяк, П. Гай-Нижника, В. Горбатенко, М. Кармазіна, О. Корнієвського, І. Кресіна, М. Михальченко, Л. Нагорної, М. Обушного, В. Полохало, Ф. Рудича,

М. Розумного, С. Телешуна, Д. Ткача, В. Цвиха, Г. Щедрова, В. Якушика, В. Яблонського та ін. За роки Незалежності в Україні захищено ряд кандидатських та докторських дисертацій, присвячених тим чи іншим аспектам становлення громадянського суспільства. Це дисертації А. Грамчука, А. Дацюка, О. Задоянчука, М. Калініченка, О. Полішкарів, О. Сазонові, М. Степико, В. Сукачова, Ю. Узун, В. Цвиха, Г. Щедрової тощо.

Формулювання мети статті. Проаналізувати особливості впливу повномасштабної російської агресії на цінності громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Громадянське суспільство посідає одне з центральних місць у сучасному суспільствознавстві, зокрема в політичній науці. Базові ідеї громадянського суспільства, європейські та загальноцивілізаційні цінності, на яких ґрунтується європейський соціально-політичний простір і частково українське суспільство, за останні десятиліття набули значного поширення як у публічному, так і в науково-експертному дискурсі. Цілком слушно є думка, що повноцінне громадянське суспільство визнається невід'ємним атрибутом сучасної цивілізації, хоча в одних країнах воно вже стало реальністю, а в інших – залишається найближчою метою або стратегічним орієнтиром [1, с. 5].

Особливої значущості концепції громадянського суспільства набуває в українських умовах, які характеризуються суперечливими трансформаційними процесами, складним процесом інституціоналізації громадянських структур та протистоянням корпоративно-бюрократичній моделі влади. Такі процеси відбуваються на тлі домінування держави над суспільством, що значною мірою зумовлено незавершеністю політичних реформ, а також в умовах повномасштабного російсько-українського збройно-політичного протистояння.

Сьогодні в Україні чітко простежуються всі основні ознаки воєнного конфлікту. Воєнний конфлікт у науковому розумінні трактується як гостра форма зіткнення сторін з метою розв'язання суттєвих суперечностей у процесі соціальної взаємодії із застосуванням збройної

сили. У вузькому значенні він постає як форма збройних сутичок за участю регулярних і нерегулярних збройних формувань, які не завжди переростають у повномасштабну війну. Водночас воєнний конфлікт може розглядатися і як гострий спосіб вирішення міждержавних суперечностей із двостороннім застосуванням збройних сил [2, с. 25].

У цьому контексті заслуговує на увагу підхід А. Клименка, який визначає воєнний конфлікт як будь-яке збройне протистояння, що виступає формою розв'язання суперечностей між державами або різними соціальними групами із використанням воєнної сили [3, с. 63].

Найбільш методологічно виваженою видається позиція Г. Перепелиці, який обґрунтовує доцільність використання поняття «воєнно-політичний конфлікт». На відміну від суто воєнного конфлікту, у воєнно-політичному конфлікті ключову роль відіграють саме політичні суперечності, які розвиваються й вирішуються із залученням воєнної сили. Війна і воєнно-політичний конфлікт мають спільну сутнісну основу – політичну суперечність, що реалізується у формі збройної боротьби. Водночас ці поняття не є тотожними, оскільки війна не охоплює всього спектра форм і способів політичного протистояння. У війні політичні суперечності, як правило, вирішуються виключно шляхом збройного протистояння, тоді як у воєнно-політичному конфлікті боротьба може здійснюватися в різних формах, де застосування зброї хоча й домінує, але не завжди є початковою чи обов'язковою умовою його виникнення. Визначальною ознакою воєнно-політичного конфлікту є саме застосування або загроза застосування воєнної сили як інструменту реалізації політичних інтересів [4, с. 256].

Одним із різновидів воєнно-політичного конфлікту є гібридна війна. За визначенням Є. Магди, гібридна війна полягає у прагненні однієї держави підпорядкувати іншу шляхом комплексного використання різноманітних інструментів впливу. При цьому безпосередні бойові дії відіграють другорядну роль, оскільки головною метою гібридної війни є залякування, дестабілізація та підлив внутрішньої стійкості противника, а не його фізичне знищення [5].

Водночас гібридна війна не зводиться лише до використання нерегулярних збройних формувань. Вона має багатовимірний характер і включає низку форм агресії, зокрема проксі-війну, заколотницькі дії, нелінійні та конспіраційні методи впливу. Кожен із цих інструментів застосовується залежно від конкретних обставин і в необхідному обсязі з метою досягнення максимального результату за мінімальних витрат і втрат.

Аналізуючи особливості російсько-українського збройного протистояння слід констатувати, що тут ми спостерігаємо саме повномасштабний воєнно-політичний конфлікт з використанням як військової сили так і гібридних форм війни [6].

Одним з методів боротьби в умовах повномасштабної російської агресії є вплив на систему цінностей громадян з метою нав'язування ним своїх ціннісних орієнтацій. Відтак досить актуальним є дослідження ключових цінностей українського громадянського суспільства в умовах військово-політичного конфлікту на сході країни, коли частина тимчасово окупованих територій перебуває в повній залежності від окупантів і де демократичні цінності заперечуються, а права громадян масово порушуються.

Сьогодні більшість населення України усвідомлює, що саме їм, громадянам, належить вирішальна роль у виконанні законів та формуванні нової системи позитивних політичних цінностей, призначених для зміцнення сучасного українського суспільства в умовах протидії зовнішнім загрозам. На нашу думку, її основу мають становити дві групи взаємопов'язаних цінностей: 1) домінуючі ідеї – цінності, до яких автором віднесені: безпека; суверенітет; патріотизм; свобода; права людини; справедливість; політична стабільність. 2) розвиваючі цінності, якими вважаються: законність; відповідальність; рівність; політичний плюралізм; легітимність; постматеріалізм.

Спробуємо коротко розкрити призначення, функціональні ознаки та орієнтацію на конструктивний розвиток суспільства ключових цінностей громадянського суспільства.

Безпека. Являє собою цінність, яка забезпечується державою, яка гарантує відсутність небезпеки для життя, здоров'я громадян країни. Цінності безпеки та свободи стали особливо актуальними в умовах повномасштабного збройного протистояння, коли українці змушені відстоювати свою свободу, захищаючи власний суверенітет.

Політичний суверенітет у сучасній науковій думці трактується як гарантоване право держави самостійно й без зовнішнього втручання здійснювати управління суспільними процесами, визначати напрями внутрішньої та зовнішньої політики, а також забезпечувати право нації на самовизначення і свободу соціального вибору. Поряд із такими базовими загальнолюдськими цінностями, як свобода та рівність, важливе місце посідає суверенітет особистості, що передбачає усвідомлення людиною власної самоцінності, унікальності та невід'ємності її прав і свобод. Практична реалізація цієї цінності сприяє фор-

муванню відчуття власної значущості, розвитку індивідуальності, самостійності мислення та здатності до відповідальних дій.

Невід'ємною складовою *політичного суверенітету* є наявність визначеної території. Саме збереження й захист суверенної території належить до ключових завдань Української держави на сучасному етапі її розвитку. У Стратегії національної безпеки України наголошується, що серед найбільш актуальних загроз державному суверенітету виокремлюється військова агресія, зокрема участь регулярних збройних формувань, іноземних радників, інструкторів і найманців у бойових діях на території України.

Патріотизм розуміється як глибоке почуття любові до Батьківщини, готовність захищати її інтереси, служити рідній землі, культурі та народу. В умовах глобалізаційних процесів і загострення як загальнолюдських, так і загальнонаціональних викликів значення патріотичних почуттів не зменшується, а навпаки – зростає. Формування людини нового типу – громадянина світу – відбувається не шляхом заперечення національного досвіду, а на основі його осмислення та через безпосередній міжкультурний діалог. Важливо зазначити, що після подій Євромайдану рівень патріотичної свідомості в Україні суттєво підвищився, що стало наслідком активізації громадянської позиції та консолідації суспільства в умовах зовнішньої агресії.

Права людини є фундаментальною цінністю громадянського суспільства, яка передбачає визнання, захист і реальне забезпечення таких базових прав, як право на життя, свобода вибору, свобода совісті та інші невід'ємні права особистості [6, с. 24].

Свобода виступає універсальною цінністю, притаманною людині від природи, і відкриває простір для вибору, самовизначення та реалізації особистісного потенціалу. Політична свобода передбачає високий рівень розвитку особистості, її здатність до саморегуляції, участі в управлінні державними справами, а також гарантує захист основних прав і свобод та задоволення життєвих потреб. Загалом політична свобода розглядається як необхідна умова реалізації інших суспільно значущих цінностей. Для людини свобода має визначальний характер, оскільки саме вона надає сенсу людському існуванню й забезпечує збереження суб'єктності. Особливої актуальності цінність свободи набула в умовах збройного протистояння на сході України, коли захист свободи безпосередньо пов'язаний із обороною власної території від агресора [7].

Рівність розглядається як одна з основоположних цінностей демократичного суспільства та означає рівність усіх громадян перед зако-

ном у питаннях захисту життя, майна, гідності, а також рівну відповідальність за вчинені дії й рівні можливості реалізації громадянських і політичних прав. Система правових, політичних і соціальних гарантій у сучасних наукових підходах трактується як механізм забезпечення рівності. Вона відображає ступінь доступності ключових суспільних цінностей, адже саме розподіл ресурсів і благ є одним із головних завдань політичної влади. В умовах політичної рівності громадяни мають однакові можливості брати участь у політичному житті держави. Значення цієї цінності особливо зросло під час війни, коли українське суспільство наполягає на реальній рівності всіх громадян перед законом, незалежно від соціального статусу чи матеріального становища.

Справедливість значною мірою формується на основі принципу формальної рівності перед законом і є важливою складовою суспільно-політичного життя. Її утвердженню сприяє відповідний рівень розвитку демократії та політичної культури, за якого справедливість визнається загальною позитивною цінністю всіма членами суспільства незалежно від їхніх здібностей, соціального чи економічного становища та сфери діяльності. Реалізація цієї цінності залежить від сукупності історичних, політичних і особистісних чинників, а також від якості державної політики, рівня правової культури та ефективності законодавства. Саме прагнення до справедливості та захисту прав людини стало однією з ключових причин масових протестів українців 1–2 грудня 2013 року, викликаних жорстоким побиттям студентів.

Отже рівень позитивного сприйняття таких ключових цінностей як безпека, суверенітет, патріотизм, права людини, свобода, рівність, справедливість посилюється саме в умовах збройного протистояння на сході країни, що в свою чергу сприяло зміцненню громадянського суспільства. Одним із головних показників цього є розуміння громадянами особистої відповідальності за стан суспільного життя: в економічній, політичній, соціальній та інших сферах і їхнє прагнення до захисту своїх прав і свобод.

За даними загальнонаціонального опитування громадської думки, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Київським міжнародним інститутом соціології з 8 по 20 жовтня 2021 р., половина респондентів вважає, що за останні роки зросла готовність громадян до захисту своїх прав, свобод та гідності, а також їх прагнення до об'єднання через створення громадських організацій та рухів. При цьому 57% опитаних громадян проявляють дедалі більшу готовність безоплатно приділяти свій час суспільно корисним справам; 60% від-

значають зростання готовності громадян України до пожертвування особистих коштів на корисні справи; 41% – їх всезростаючу зосередженість на громадській діяльності; 43% впевнені у тому, що зросла готовність громадян до активної участі в політиці; 44% побачили посилення інтересу громадян до участі у контролі за діяльністю влади; 39% вважають, що за два останніх роки громадяни беруть більшу участь у місцевих справах місцевої громади; 56% – що за останні два роки зросла готовність громадян до участі у масових акціях протесту чи підтримки. Досить важливо, що необхідність проведення судової реформи в Україні підтримує переважна більшість українських громадян (80%), причому 48% вважають, що така реформа є одним із найбільш нагальних завдань і має розпочинатися якнайшвидше. Лише близько 3% українців не бачать особливих потреби в реформі правосуддя в Україні. Таке співвідношення позицій респондентів практично не змінилося порівняно з 2020 року. Переважна частина суспільства (близько 79%) вважає, що судова система в рамках реформи повинна зазнати серйозних змін [8, с. 28].

Розвиток громадянського суспільства – процес невинний і постійний. Тому й характерні риси громадянського суспільства тієї чи іншої країни безпосередньо залежать лише від місцевих конкретних умов, в яких воно сформоване. Однак від того, яким чином в процесі демократизації інституціоналізуються ті чи інші атрибути демократії зрештою й залежать темпи його становлення та конкретні форми існування – політичні чи неополітичні, неінституціоналізовані чи інституціоналізовані.

Фаза демократичної консолідації значно посилюється в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів, що й відбулося в Україні, коли більшість соціальних груп консолідувалися в умовах тоталітаризації влади Януковича, а пізніше в умовах повномасштабної агресії Російської Федерації. Аналізуючи активізацію громадянського суспільства в період Революції Гідності та збройного протистояння на сході країни, слід констатувати, що 2022–2025 роки позначили суттєвим зростанням кількості громадян України, залучених до благодійної та волонтерської діяльності.

Так, за даними соціологічного дослідження, проведеного Центром Разумкова у листопаді 2025 року, досить високою залишається довіра до Збройних Сил України (їм довіряють 92% опитаних), Державної служби з надзвичайних ситуацій (86%), волонтерських організацій (81%), добровольчих загонів (78%), Національної гвардії України (72%), Головного управління розвідки

(71%), Державної прикордонної служби (70,5%), Служби безпеки України (65%), Церкви (65%), громадських організацій (64%), Міністерства оборони України (63%), Національному банку України (54%)¹. Рівень довіри до Президента України Та Верховної ради України падає (відповідно 48% і 24%), це само стосується українських ЗМІ (відповідно 48%) [10].

Також висока частка тих, довіряє Національному агентству з питань запобігання корупції (відповідно 50%), комерційним банкам (відповідно 50%), Національній поліції (відповідно 49%), Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі (відповідно 47%), Національному антикорупційному бюро України (відповідно 45%), профспілкам (відповідно 42%) [9].

Результати соціологічних досліджень також свідчать, що український волонтерський рух у 2022–25 рр. за масштабом поширення став безпрецедентним виявом громадської самоорганізації. Зростання активності волонтерського руху було обумовлене двома основними причинами: внутрішньополітичною кризою, що призвела до розбалансування системи державного управління, дефіциту якісних управлінських рішень, браку ресурсних можливостей, та зовнішньою агресією, яка поглибила дисбаланс між спроможністю держави ефективно виконувати свої функції та забезпеченням основних потреб громадян. Кризові процеси в Україні та зовнішні впливи поставили під загрозу її існування як національної держави, що було сприйнято громадянами як особистий виклик, загрозу їх самоідентифікації. За таких обставин патріотично налаштовані люди взяли на себе відповідальність за розвиток поточної ситуації, пов'язаної з подіями на євромайданах країни та воєнними діями на теренах України. При цьому волонтерська діяльність набула всіх ознак найбільш дієвої форми самоорганізації населення. Умови функціонування волонтерського руху під час Євромайданів та воєнних дій були різними залежно від ролі держави у цих процесах. Протистояння представників громадянського суспільства з авторитарним політичним режимом під час Революції гідності віднесло більшість громадських об'єднань (у тому числі безпекового спрямування) до опозиційного табору. Згодом військове втручання РФ в українські події об'єднало зусилля вітчизняного громадянського суспільства й держави в боротьбі з агресором. Крім того, волонтерська робота на євромайданах була для більшості її виконав-

¹ Результати соціологічного опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова 11 по 18 листопада 2025 року в рамках проекту «Україна: суспільно-політичні виклики переходу від війни до миру та повоєнного відновлення», що здійснюється за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні.

ців першим досвідом і стихійним виявом небайдужого ставлення до перебігу подій. Подальший розвиток волонтерського руху, пов'язаний із воєнними діями, був більш структурованим і потужним, оскільки спирався на попередні напрацювання. Представники волонтерських об'єднань на євромайданах здійснювали акумуляцію ресурсів з подальшою передачею їх на потреби життєдіяльності наметових містечок (продовольство, медикаменти, побутові речі тощо), особисто виконували роботу соціального, просвітницького, медичного, інформаційного спрямування. Багато тисяч українських патріотів фактично виконували волонтерську роботу, не входячи до організованих громадських структур: надавали притулок протестувальникам, забезпечували їх продуктами харчування, здійснювали інші функції волонтерів. Сьогодні волонтерська діяльність дещо послабилась, але й надалі вони продовжують надавати посильну допомогу Збройним силам України і мають високий рівень довіри українців.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що в умовах складної соціально-політичної ситуації та збройно-політичного протистояння з російським агресором значно посилюється рівень самоорганізації населення. Зростання рівня громадянської свідомості українців став кроком до реальної розбудови громадянського суспільства в Україні. Слід констатувати, що тільки формування сильного громадянського суспільства призведе до практичного, а не декларативного реформування всіх сфер суспільного життя, подолання корупції. А це ймовірно стане можливим коли зміни відбуватимуться не тільки «знизу», а і зверху. При відсутності ж синхронності можна передбачити чергову протестну хвилю громадянської самоорганізації і оновлення влади.

Література

1. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф.М. Рудича. К.: Парламентське видавництво, 2006. 412 с.
2. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; Заред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка – К.: Генеза, 2004. 686 с.
3. Клименко А. Ф. До питання теорії військових конфліктів. Військова думка. 1992. №10. С. 24–35.
4. Перепелиця Г. М. Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи / Г. М. Перепелиця К.: Стило, 2003. 242 с.
5. Магда Є. В. Гібридна війна: Сутність та структура феномену. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2489/2220
6. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні: 1 грудня 2023 року – 29 лютого 2024 року.

URL: <http://un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-in-ukraine-publications/3688-dopovid-i-on-shchodo-sytuatsii-z-pravamy-liudyny>

7. Трапезнікова Дар'я. «Холодний душ» для правозахисників. URL: <http://dif.org.ua/article/kholodniy-dush-dlya-pravozakhisnikiv>

8. Розвиток громадянського суспільства України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів / В. М. Яблонський, О. М. Балакірева, Т. В. Бельська [та ін.]; за ред. О. А. Корнієвського. К.: НІСД, 2022. 72 с.

9. Центр Разумкова. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, оцінка проблем, що існують в українському суспільстві (листопад 2025р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-otsinka-problem-shcho-isnuu-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2025r>

Анотація

Хачатуров Д. К. Особливості впливу повномасштабної російської агресії на цінності громадянського суспільства. – Стаття.

В статті аналізуються особливості впливу повномасштабної російської агресії на цінності українського громадянського суспільства. Зазначається, що на сучасному етапі розвитку, в умовах посилення зовнішніх загроз, зокрема збройно-політичного протистояння з російським агресором, сприяння розвитку громадянського суспільства, соціальне ядро якого становлять конкретні громадяни та розмаїття асоціативних та інституційних форм їхньої самоорганізації, українською владою визначено однією з найважливіших умов становлення України як демократичної, правової й соціальної держави, її цивілізаційного розвитку. Висвітлюється зростання рівня громадянської свідомості українців в умовах посилення зовнішніх загроз. Досліджуються ключові цінності громадянського суспільства, які формуються в умовах повномасштабного збройного протистояння. Акцентується увага на тому, що саме громадянам України належить вирішальна роль у виконанні законів та формуванні нової системи позитивних політичних цінностей, призначених для зміцнення сучасного українського суспільства в умовах протидії зовнішнім загрозам. Її основу мають становити дві групи взаємопов'язаних цінностей: 1) домінуючі ідеї – цінності, до яких автором віднесені: безпека; суверенітет; патріотизм; свобода; права людини; справедливість; політична стабільність; 2) розвиваючі цінності, якими вважаються: законність; відповідальність; рівність; політичний плюралізм; легітимність; постматеріалізм. Акцентується увага на посиленні громадської самоорганізації населення, зокрема волонтерського руху. Вказується на високий рівень позитивного сприйняття таких ключових цінностей як безпека, суверенітет, патріотизм, права людини, свобода, рівність, справедливість, що посилюється саме в умовах російсько-українського збройного протистояння, що в свою чергу сприяло зміцненню громадянського суспільства. Одним із головних показників цього є розуміння громадянами особистої відповідальності за стан суспільного життя: в

економічній, політичній, соціальній та інших сферах і їхнє прагнення до захисту своїх прав і свобод.

Ключові слова: громадянське суспільство, військово-політичний конфлікт, політичні цінності, волонтерство.

Summary

Khachaturov D. K. Peculiarities of the impact of full-scale Russian aggression on the values of civil society. – Article.

The article analyzes the features of the impact of full-scale Russian aggression on the values of Ukrainian civil society. It is noted that at the current stage of development, in conditions of increased external threats, in particular, armed and political confrontation with the Russian aggressor, promoting the development of civil society, the social core of which is made up of specific citizens and a variety of associative and institutional forms of their self-organization, is identified by the Ukrainian authorities as one of the most important conditions for the formation of Ukraine as a democratic, legal and social state, its civilizational development. The growth of the level of civic consciousness of Ukrainians in conditions of increased external threats is highlighted. The key values of civil society that are formed in conditions of full-scale armed confrontation are investigated. The emphasis is on the fact that the citizens of Ukraine themselves have

a decisive role in the implementation of laws and the formation of a new system of positive political values, designed to strengthen modern Ukrainian society in the face of external threats. Its basis should be two groups of interrelated values: 1) dominant ideas – values, to which the author refers: security; sovereignty; patriotism; freedom; human rights; justice; political stability; 2) developing values that are respected: legality; responsibility; equality; political pluralism; legitimacy; postmaterialism. The emphasis is on strengthening the public self-organization of the population, in particular the volunteer movement. The high level of positive perception of such key values as security, sovereignty, patriotism, human rights, freedom, equality, justice is indicated, which intensified precisely in the conditions of the Russian-Ukrainian armed confrontation, which in turn contributed to the strengthening of civil society. One of the main indicators of this is the citizens' understanding of personal responsibility for the state of public life: in the economic, political, social and other spheres, and their desire to protect their rights and freedoms.

Key words: civil society, military-political conflict, values, volunteering.

Дата надходження статті: 11.11.2025

Дата прийняття статті: 24.11.2025

Опубліковано: 30.12.2025